

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Рецензія на колективну монографію: *Дмитрієв А.І., Дмитрієва Ю.А., Задорожній О.В.*
Історія міжнародного права: Монографія. – К.: Видавничий дім «Промені», 2008. – 384 с.

Серед історико-правових дисциплін саме історія міжнародного права посідає все ще досить скромне місце. Це явище має інтерпретаційний характер. Приміром, сучасна українська наука історії міжнародного права, як і багатьох інших пострадянських республік, була обтяжена певний час ідеологічними пашаруваннями щодо соціалістичної доктрини міжнародного права. Вважалося, що зі змінами суспільно-економічної формації зміщується й міжнародне право, яке є засобом боротьби «проти імперіалістичної політики агресії і поневолення народів». Тому цілком зрозуміло, що історія міжнародного права висвітлювалася під кутом зору змін та розвитку соціально-економічних формацій. Подібний погляд на періодизацію історії міжнародного права був притаманний багатьом підручникам радянської доби кількох поколінь юристів-міжнародників.

Щодо сучасних західних видань з історії міжнародного права, у яких розвинута наукова думка XIX ст., то вони схожі підходом до проблем його періодизації. В основу останньої покладена концепція німецьких професорів В. Прайзера та В. Г. Гревсе, які пов'язували періоди історії міжнародного права з домінуванням окремих країн у світі. Так виник «іспанський період» (1500–1648 рр.), «французький період» (1648–1815 рр.), «англійський період» (1815–1919 рр.). Про певну абсурдність такої періодизації свідчить виокремлений останнім автором америкаансько-радянський період (1945 – сучасність). Уже не існує Радянського Союзу, а періодизація залишається.

Саме на подолання наявних прогалин у сфері періодизації історії міжнародного права спрямоване фундаментальне дослідження відповідних проблем, проведене колективом авторів рецензованої монографії. У її основу покладена новаторська концепція професора Дмитрієва А. І., що попередньо обговорювалася на сторінках як вітчизняної літератури (щорічник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002), так і авторитетних закордонних видань (Rechtstheorie, Berlin, 2003).

Грунтовність дослідження визначається не стільки обсягом монографії, скільки комплексністю дослідження й глибиною розкриття проблеми із залученням значної кількості наукових джерел, більшість з яких західноєвропейські.

Монографічному дослідженню передуює вступ, у якому ґрунтовно розкриті концептуальні підходи до поділу періодизації історії міжнародного права на дві глобальні епохи: епоху локального (регіонального) міжнародного права та епоху універсального міжнародного права, основу якого започаткував Вестфальський мир 1648 р. Кожна з вищезазначених епох має свої періоди.

Отже, у монографії запропоновано детермінований історичними реаліями чіткий поділ історії міжнародного права, а саме:

1. Епоха локального (регіонального) міжнародного права.

1.1. Міжнародне право стародавнього періоду (Дворіччя і Єгипет, Китай, Індія).

1.2. Європейське міжнародне право до 1648 р.

2. Епоха універсального міжнародного права.

2.1. Період вестфальської конфігурації універсального міжнародного права (1648–1815 рр.).

2.2. Період універсального міжнародного права за Головним актом Віденського конгресу 1815 р. (1815–1919 рр.).

2.3. Універсальне міжнародне право періоду Ліги Націй (1919–1946 рр.).

2.4. Універсальне міжнародне право Організації Об'єднаних Націй (з 1945 р. дотепер).

Дослідження тих чи інших міжнародно-правових актів у межах зазначеної періодизації конкретизує внутрішній зміст її періодів і періодизацію історії міжнародного права в цілому.

Монографічне дослідження містить також теоретико-правову складову. Грунтовно розкриті, приміром, поняття вестфальської конфігурації міжнародного права як міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин в умовах універсального правопорядку, що встановлений шляхом досягнення багатосторонньої угоди між державами та визнається й підтримується суб'єктами міжнародного права.

Особливістю рецензованої монографії є також дослідження розвитку науки міжнародного права. Висвітлено наукові праці видатних представників західноєвропейської школи міжнародного права. Показано процес становлення міжнародно-правової науки в Російській імперії до 1917 р. Досліджено особливості викладацтва міжнародного права в Харківському, Київському (імені Святого Володимира) та Одеському (Новоросійському) університетах у ХІХ ст. Подано радянський період розвитку міжнародного права. Проаналізовано особливості науки міжнародного права після 1945 р. в умовах сучасного універсального правопорядку.

Істотне значення для оцінки розгляданої

монографії має й те, що вона рекомендована до друку Президією Української асоціації міжнародного права, а також ученими радами, відповідно, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі. Це дає всі підстави для введення її до навчального стандарту курсу з історії міжнародного права.

Змістовний бік роботи вражає: крім сказаного вище, містить ще багато цікавих ідей і концептуальних підходів. А тому, попри деякі недоліки, з огляду на теоретичну і практичну її значущість рецензованого дослідження, вона заслуговує на високу загальну оцінку.